

Сучасне розуміння та напрямки розвитку договірної права в Україні

УДК 347.44(477)

Авдєєв Ю. С., студента 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ

Розглянуто проблематику розуміння поняття «договірне право» та напрямки його розвитку. У роботі запропоновано сучасне поняття «договірне право» та шляхи його подальшого розвитку в Україні, як категорії цивільного права.

Рассмотрена проблематика понимания понятия «договорное право» и направления его развития. В работе предложено современное понятие «договорное право» и пути его дальнейшего развития в Украине, как категории гражданского права.

Describes the problems of understanding the concept of "contract law" and the direction of its development. The paper proposed the modern concept of "contract law" and the ways of its further development in Ukraine, as a category of civil law.

Ключові слова: договірне право, договір, приватне право, поняття договору , шляхи розвитку.

В теперішній час в процесі виникнення зобов'язань домінуючу роль відводиться договорам. Договірне право – це серцевина цивільного права як галузь українського права, яким регулюється система майнових та особистих немайнових відносин, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Договірне право пов'язане з поняттям договору, законне визначення якого подається в ч. 1 ст. 626 Цивільного кодексу України (далі – ЦК): договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків. Отже, терміну «домовленість» (угода) надається тут властиве йому

значення як погодженому волевиявленню двох або більше осіб [1; Ст. 626].

Мета роботи – дослідження поняття та зміст договірного права в юридичних наукових досліджень, в зв'язку з чим постає питання сучасного поняття договірного права. Проаналізувати суттєві положення, щодо сучасних напрямків розвитку договору в Україні.

Про сферу дії договірного права можна говорити, звернувшись передусім до положень ст. 47 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р., відповідно до яких право, що застосовується до договору, охоплює: 1) дійсність договору; 2) тлумачення договору; 3) права та обов'язки сторін; 4) виконання договору; 5) наслідки невиконання чи неналежного виконання договору; 6) припинення договору; 7) наслідку недійсності договору; 8) відступлення права вимоги та переведення боргу згідно з договором. Право, яке застосовується до форми договору, визначається відповідно до ст. 31 цього Закону [2; Ст. 47, 31].

І, хоча зазначені положення стосуються регулювання договірних відносин у міжнародному приватному праві, вони так само можуть бути застосовані для визначення сфери дії норм договірного права у внутрішньому цивільному обороті, так як цивільно-правові відносяться до приватного права.

В юридичних наукових дослідженнях поняття та зміст договірного права не завжди трактуються однозначно. Так, С. Бервено, проаналізувавши різні погляди з цього питання, дійшов висновку, що «договірне право може визначатись, як сукупність правових норм, розміщених у ЦК України інших актах цивільного законодавств та інших актах законодавства України які встановлюють: принципи договірних відносин; правила та порядок укладення договору; зміст договору, тобто права та обов'язки сторін; порядок виконання договірних зобов'язань; правові наслідки невиконання зобов'язань та способи захисту прав сторін договору» [3; С. 55].

Стосовно господарських договорів, З. Беяневич відстоює існування господарського договірного права як сукупності господарсько-договірних норм, що регулюють усі стадії існування договірного зобов'язання, включаючи переддоговірну стадію (стадію укладення

господарського договору); вона є складним інститутом господарського права, в якому вирізняються загальні положення про договори та спеціальні норми про окремі види господарських договорів [4; С. 107].

Як вбачається з наведених визначень, договірне право як інститут відповідно цивільного права (С. Бервено) та господарського права (О. Беляневич) розглядається з нормативістських позицій, як сукупність правових норм. Таке поняття договірної права не відповідає сучасному розумінню права взагалі, яке не обмежується лише законодавством як однією з його форм, але включає й інші соціальні регулятори, зокрема, моральні та релігійні норми, традиції, звичаї тощо, а також наукові доктрини, практику застосування нормативних актів тощо.

У розвитку інституту договору і відповідно договірної права в сучасних умовах помітна дія різних за характером і часто суперечливих тенденцій.

Так, з одного боку, в регулюванні майнових відносин розширюється свобода волевиявлення у визначенні своїх прав та обов'язків як ознака диспозитивного методу регулювання. «Відповідно до ч. 3 ст. 6 ЦК сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, крім тих положень, обов'язковість яких для сторін прямо впливає із самого акта законодавства чи його змісту, або із суті правовідносин між сторонами» [5; С. 47]. Серед загальних принципів цивільного законодавства (ст. 3 ЦК) названа свобода договору, яка полягає не лише у вільному укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору сторонами (ст. 627 ЦК), а й у свободі вибору форми договору, право на укладення «непойменованих», «змішаних» договорів, можливість встановлювати способи забезпечення договірних зобов'язань, форми (міри) відповідальності за їх порушення тощо [6; С. 47]. При цьому, звичайно, сторони мають враховувати вимоги ЦК та інших актів законодавства, звичаїв ділового обороту, вимоги розумності, добросовісності та справедливості.

У сучасних наукових дослідженнях, зокрема, підкреслюється, що принцип добросовісності постає основним критерієм правомірності дій сторін договірної зобов'язання, який проявляється через конкретні загальні та спеціальні склади добросовісної поведінки [7; С. 13].

Підкреслюючи розширення свободи волевиявлення сторін при укладенні договорів у певних сферах економічних відносин, зокрема, тих, які в умовах командно-адміністративної системи формувались на основі планових приписів, необхідно відзначити також протилежну тенденцію, яка властива сучасному договірному праву зарубіжних країн. Йдеться про те, що з метою захисту інтересів слабкої сторони договору та забезпечення збалансованого розвитку майнового обороту запроваджується ряд обмежень дії принципу свободи договору, що проявляються, зокрема, в інтенсивному розвитку антимонопольного законодавства, законодавства про захист прав споживачів, державному регулюванні ціноутворення, регулювання якості товарів, робіт і послуг тощо.

Поглиблення та ускладнення економічних зв'язків у внутрішньому та зовнішньому обороті призводять до трансформації системи договорів появи нових договірних форм, зокрема, у сферах надання послуг, обробка інформації, міжнародної науково технічної кооперації тощо. Договірні відносини дедалі частіше набувають комплексного та довготривалого характеру (договори оренди підприємств як цілісних майнових комплексів, лізингу, факторингу тощо).

Важливим напрямом розвитку договірного права України є його адаптація до законодавства Європейського Союзу [8; Ст. 367]. Економічні інтеграційні процеси потребують відповідної правової інтеграції, зокрема, поступового наближення правового забезпечення майнових відносин товарного характеру в Україні до умов внутрішнього ринку ЄС, до правових засад і принципів, що діють на цьому ринку, метою досягнення сполучності з нормами права ЄС та країн-членів, а згодом гармонізації, а також уніфікації у деяких галузях [9; С. 5]. Це стосується насамперед договірного права. На сучасному етапі в Європі проводиться доволі інтенсивна робота щодо підготовки єдиного Європейського цивільного кодексу, який може стати кульмінацією в уніфікації однієї з найважливіших галузей законодавства. Певною передумовою в цьому слугуватиме уніфікація договірного права ЄС, здійснена на основі порівняльного аналізу правових систем ЄС та інших країн. Комісією по Європейському договірному праву, очолюваною професором Оле Ландо. Цей документ, що має назву «Принципи

Європейського договірною права» є самостійним джерелом правового регулювання в країнах ЄС і може бути зразком для удосконалення вітчизняного цивільного законодавства. Але для входження України в правовий простір ЄС, зокрема у сферу договірною права має бути проведена велика робота з оновлення масиву нормативно-правових актів у сферах цивільного та господарського законодавства, а також договірної та судової практики щодо застосування цього законодавства.

Література

1. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 44. – Ст. 356.
2. Про міжнародне приватне право : закон України // Відомості Верховної Ради України – 2005. – №32. – Ст.422.
3. Бервено С.М. Проблеми договірною права України : монографія / С. М. Бервено. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.
4. Беяневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): монографія / О. А. Беяневич. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
5. Ромовська З.М. Українське цивільне право : Загальна частина. Академічний курс підруч. / З. М. Ромовська. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.
6. Луць. А. В. Свобода договору в цивільному праві України: навч. посіб. / А. В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 204 с.
7. Павленко Д.Г. Принцип добросовісності в договірних зобов'язаннях : автореф. дис. канд. юрид. наук / Д. Г. Павленко. – К., 2009. – 27 с.
8. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-ІУ // ВВР. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
9. Вещняков О.А. Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук / О. К. Вещняков. - Одеса, 2008. – 206 с.

Зав. кафедри
правового регулювання економіки
к.ю.н., проф.

Сергієнко В. В.

Керівник, к.ю.н., проф.

Сергієнко В. В.

Автор

Головко А.В.